

Verslag over het financieel toezicht op gemeenten 2014 (bijlage 2)

Zoals te doen gebruikelijk brengen wij verslag uit over het door de provincies uitgevoerde financieel toezicht op gemeenten. Wij besteden per provincie aandacht aan de ontwikkeling van de financiële positie, het toezichtregime voor 2015, artikel 12-gemeenten, gemeentelijke herindeling en begrotings-/herindelingscans.

Uit de bijdragen van de diverse provincies blijkt dat de financiële positie van de gemeenten al jaren onder druk staat als gevolg van de slechte economische omstandigheden en dat hier nog geen wijziging in is opgetreden. Met name het meerjarenperspectief laat vooralsnog een somber beeld zien. Daarnaast zullen de gemeenten de komende jaren nog geconfronteerd worden met de financiële gevolgen van de decentralisaties en een 2e herijking van het Gemeentefonds. De voortdurende risico's in de grondexploitaties zijn hierbij ook een belangrijke factor. Naar verwachting zullen gemeenteraden opnieuw stevige meerjarige ombuigingsmaatregelen moeten nemen.

Van de 393 gemeenten zijn 16 gemeenten onder preventief toezicht geplaatst vanwege de financiële positie, 4 gemeenten zijn onder preventief toezicht geplaatst omdat zij de wettelijke termijn voor indiening van de begroting hebben overschreden en op 10 gemeenten is preventief toezicht ingevolge de Wet algemene regels herindeling van toepassing.

Provincie Groningen

Ontwikkeling van de financiële positie van de gemeenten.

De financiële positie van de Groninger gemeenten staat, blijkens de (meerjaren)begroting 2015-2018 onder aanzienlijke druk. Dit als gevolg van o.m. dalende uitkeringen uit het gemeentefonds, de huidige economische situatie en toenemende aantallen bijstandsgerechtigden.

Door (wederom) te bezuinigen op o.m. de eigen organisaties en het onderhoud van openbare ruimten kunnen de gemeenten nog met (meerjarig) sluitende budgetten werken. Daarbij valt op dat slechts 7 van de 23 Groninger gemeenten in staat zijn gebleken om zowel een structureel en reëel sluitende jaarschijf 2015 alsook een structureel en reëel sluitende jaarschijf 2018 te presenteren.

Aanzienlijk financiële risico's zit opgesloten in de decentralisaties in het sociaal domein. De gemeenten hebben de financiële effecten daarvan voorshands budgettair neutraal geraamd. De tijd zal moeten leren of deze handelswijze gehandhaafd zal kunnen worden.

Gemeenten onder preventief toezicht.

De gemeenten Ten Boer en Bellingwedde zijn om financiële redenen voor het jaar 2015 onder het preventieve begrotingstoezicht geplaatst.

Op 28 januari 2014 hebben de raden van de gemeenten Bellingwedde en Vlagtwedde een herindelingsontwerp vastgesteld. Deze gemeenten vallen aldus per genoemde datum onder het (preventieve) arhi-toezicht.

Artikel 12.

De gemeente Ten Boer heeft voor het jaar 2015 -wederom- een aanvraag om aanvullende steun op basis van artikel 12 Fvw aangevraagd.

Ontwikkeling belastingdruk.

De belastingdruk is ten opzichte van het jaar 2014 met de volgende percentages gewijzigd:

Onroerende zaakbelastingen	+2,8%
Rioolrechten	+2,2%
Afvalstoffenheffing/Reinigingsrechten	+2,1%

Gemeentelijke herindeling.

Het streven is te komen tot een provinciebrede gemeentelijke herindeling per 1-1-2018.

Begrotingsscans/herindelingsscans.

Afhankelijk van de ontwikkelingen m.b.t. de voornoemde herindeling zal wellicht een herindelingscan aangevraagd kunnen worden.

Provincie Friesland

Ontwikkeling van de financiële positie van de gemeenten

De begrotingen van de gemeenten staan al jaren onder zware druk. Dit landelijke beeld is ook van toepassing op de Friese gemeenten en zichtbaar door de forse bezuinigingen. Maatschappelijke voorzieningen, personeel en kapitaalgoederen worden hierbij niet ontzien en teruggebracht tot een (zeer) minimaal niveau. Verder kan worden geconstateerd dat de algemene reserves van de gemeenten de afgelopen vijf jaar zijn gehalveerd. Daarnaast ondervinden de gemeenten nadeel van de herverdeling van het gemeentefonds. In totaal gaat het hier om een structureel nadeel van € 2,8 miljoen. Bovendien is er nog geen zicht op de risico's die gemoeid zijn met de drie decentralisaties. Ondanks de verslechterde financiële positie van de gemeenten staat alleen de gemeente Heerenveen in 2015 onder preventief toezicht om financiële redenen. Het merendeel (13 gemeenten) van de Friese gemeenten presenteert een sluitende meerjarenbegroting 2015-2018. Daarbij moet wel de kanttekening geplaatst worden dat veel begrotingen (10) sluitend zijn gemaakt met nog te realiseren bezuinigingen, die overigens wel 'hard, volgbaar en haalbaar' zijn.

Gemeenten onder preventief toezicht

De gemeente Heerenveen is onder preventief toezicht gesteld om financiële redenen. De reden hiervan is een negatief eigen vermogen vanwege verliezen in de grondexploitatie. Binnen de termijn van de meerjarenbegroting is er onvoldoende ruimte om dit negatieve saldo op te vangen.

Artikel 12

Geen enkele gemeente heeft een artikel 12-status en er zijn voor 2015 ook geen aanvragen ingediend.

Ontwikkeling belastingdruk

Er zijn onvoldoende gegevens beschikbaar om hieromtrent een oordeel te vormen.

Gemeentelijke herindeling

Niet van toepassing.

Begrotingsscans/herindelingsscans

Voor de gemeente Heerenveen zal een herindelingsscan worden uitgevoerd.

Provincie Drenthe

Ontwikkeling van de financiële positie van de gemeenten

De begrotingen van de Drentse gemeenten staan al jaren onder zware druk. Hoewel de mei- en septembercirculaires in 2014 licht positief uitvielen, werden de Drentse gemeenten toch nadelig getroffen door de herverdeling van het gemeentefonds. Voor het totaal van de Drentse gemeenten betekende dit een structureel nadeel van € 3,2 miljoen.

Een kwart van de Drentse gemeenten heeft geen sluitende begroting 2015. Deze gemeenten hebben echter een sluitend meerjarenperspectief.

Van de gemeenten die wél een sluitende begroting 2015 hebben vastgesteld, heeft de helft in meerjarenperspectief nog tekorten. Hier ligt een opgave voor de raad om aanvullende dekkingsmiddelen aan te wijzen.

In de afgelopen jaren zijn forse verliezen genomen binnen de grondexploitatie. Het is echter niet zeker dat in de toekomst geen verdere maatregelen nodig zullen zijn. De gezamenlijke boekwaarde van de gronden die in eigendom zijn van Drentse gemeenten bedraagt ruim € 400 mln. Om dit op den duur terug te verdienen moeten gemeenten in de komende jaren nog voor € 327 mln aan kosten maken en worden inkomsten (voornamelijk verkopen) verwacht tot een totaalbedrag van € 647 mln.

Wij zien dat gemeenten er tot nu toe in slagen om de tering naar de nering te zetten. In de meeste gevallen gaat dit gepaard met aanzienlijke ombuigingen. Het plaatselijke voorzieningenniveau en de lokale lasten worden hierdoor vaak geraakt. Geconstateerd wordt dat de ruimte voor ombuigingen steeds kleiner wordt, maar ook de armslag om risico's op te vangen loopt af. Verder zien we de schulden oplopen. Hier komen de toenemende risico's door de decentralisaties binnen het sociaal domein bij. Gemeenten hebben er voor gekozen de financiële effecten budgettair neutraal te ramen. De vanuit het Rijk opgenomen bezuinigingstaakstellingen hierin zijn onverkort overgenomen en leidend voor de uitvoering binnen de gemeente. De komende jaren zullen moeten uitwijzen in hoeverre gemeenten daadwerkelijk in staat zijn de taken voor de beschikbare middelen uit te voeren. Bijkomende problemen in de komende jaren zijn de (negatieve) effecten van de herverdeling van middelen in het sociale domein. Het overgrote deel van de Drentse gemeenten wordt nog eens extra belast door forse tegenvallers als gevolg van de nieuwe verdeelmodellen.

Wij zien dat de Drentse gemeenten zich tot het uiterste inspannen om structurele oplossingen te vinden voor de financiële problematiek. Voor de stapeling van maatregelen met negatieve effecten heeft de Vereniging van Drentse Gemeenten (onderdeel van de VNG) al aandacht gevraagd. Wij ondersteunen hun vraag om aandacht en uiten onze zorgen over de voor veel Drentse gemeenten negatieve cumulatie van financiële effecten van verschillende sectorale bezuinigingen en budgetherverdelingen die samenhangen met de decentralisaties in het sociaal domein. Wij vragen dan ook aandacht voor de soms onverwacht grote effecten op de financiële ruimte van gemeenten.

Gemeenten onder preventief toezicht

Op grond van de wettelijke criteria hebben wij vóór 1 januari 2015 alle 12 gemeenten mededeling gedaan over het toezichtregime ten aanzien van de begroting 2015. Er zijn geen gemeenten onder preventief toezicht geplaatst.

Artikel 12

Geen enkele gemeenten in Drenthe valt onder artikel 12 en er zijn bij de begroting 2015 ook geen aanvragen ex artikel 12 van de Financiële Verhoudingswet ingediend.

Ontwikkeling belastingdruk

Uit onze eerste voorlopige cijfers blijkt dat de totale opbrengsten van de onroerende-zaakbelastingen, de reinigingsheffingen en de rioolheffing in Drenthe gemiddeld stijgen met 1,1%). De opbrengst van de onroerende-zaakbelastingen is evenals vorig jaar de grootste stijger (2,5%). De opbrengst van de reinigingsheffing daalt opnieuw (0,98%). Waar de opbrengst van de rioolrechten vorig jaar nog licht daalde steeg deze dit jaar licht (0,62%).

Gemeentelijke herindeling

Er zijn geen Drentse gemeenten betrokken bij een gemeentelijke herindeling.

Begrotingsscans/herindelingsscans

Geen enkele Drentse gemeente heeft om een begrotingsscan verzocht.

Provincie Overijssel

Ontwikkeling van de financiële positie van de gemeenten

De Overijsselse gemeenten hebben steeds meer problemen om hun financiële positie gezond te houden. Wij maken ons ernstig zorgen hierover. Gemeenten staan voor een grote opgave om van de decentralisaties in het sociaal domein een succes te maken. Tegelijkertijd kampen zij met een teruglopend middelenkader en het afnemende weerstandvermogen. Het is vooral de stapeling die gemeenten parten speelt. De financiële rek is er in veel begrotingen simpelweg uit.

Teruglopende inkomsten

De gemeenten hebben al jaren achtereen te maken met een teruglopend middelenkader (als gevolg van de financiële crisis). Daar zijn grote financiële bewegingen bijgekomen te weten de transities sociaal domein, (voor- en nadelige) gevolgen onderhoud Gemeentefonds, de effecten bij de overgang in 2016 naar het objectieve verdeelmodel WMO en de gevolgen van ingenomen grondposities in een sterk veranderde markt in relatie tot daarvoor aangetrokken financieringsmiddelen. Overigens hangt de omvang van de financiële problematiek mede af van structuurkenmerken zoals sociaal, fysiek, centrumgemeente, grote stedenproblematiek etc.

We stellen verder vast dat de mogelijkheden om met eenvoudige keuzes dan wel technische oplossingen de begrotingspositie op orde te houden nagenoeg zijn uitgeput. Dat geldt in het bijzonder ook voor het weerstandsvermogen van gemeenten. Dat betekent dat veel gemeenten voor ingrijpende bezuinigingen staan, waarbij vaak ook een reorganisaties van de ambtelijke organisatie onderdeel. En dat in een periode dat zij de nieuwe gedecentraliseerde taken krachtig neer moeten zetten en daar al hun energie en focus voor nodig hebben.

Latente problematiek

Ons beeld is dat er nog latente problematiek met (grote) financiële gevolgen is, zoals tekorten bij de decentralisaties en grondexploitaties. Deze zal eerst in 2016 of later in volle omvang zichtbaar worden.

Begrotingen

Het aantal gemeenten waarbij zowel de begroting als de meerjarenraming materieel in evenwicht is, is afgenomen van 17 naar 7 gemeenten. Voor 9 gemeenten geldt dat de jaarschijf 2015 materieel niet in evenwicht is, maar dat dit evenwicht zich in het meerjarenperspectief herstelt. Dit aantal is met 7 toegenomen ten opzichte van vorig jaar. Daarnaast zijn er 7 gemeenten (ten opzichte van 5

gemeenten vorig jaar) waarvan de begroting 2015 materieel in evenwicht is, maar waarbij dit evenwicht in meerjarig perspectief onvoldoende blijft gehandhaafd. Ten slotte zijn er 2 gemeenten waarvan de begroting goedkeuring behoeft. Vorig jaar was dat er één. We zien eveneens een afname van het weerstandsvermogen bij de meeste gemeenten.

Gemeenten en gemeenschappelijke regelingen onder preventief toezicht

Van de 25 Overijsselse gemeenten vallen 23 gemeenten onder repressief toezicht en twee gemeenten, namelijk de gemeenten Haaksbergen en Twenterand, onder het preventief toezicht. Dat betekent dat alleen van de gemeenten Haaksbergen en Twenterand, de begroting van het dienstjaar 2015 aan goedkeuring onderhevig is. Het besluit tot het instellen van preventief toezicht op beide gemeenten is gebaseerd op ons oordeel dat de begrotingen niet structureel en reëel sluitend zijn en dat in de meerjarenramingen onvoldoende wordt aangetoond dat het evenwicht tijdig wordt hersteld. Er zijn geen Gemeenschappelijk Regelingen die onder het preventieve toezicht vallen. Dat betekent dat van de Gemeenschappelijke Regelingen er geen begrotingen van het dienstjaar 2015 zijn die aan goedkeuring onderhevig zijn.

Artikel 12

Er zijn in Overijssel geen gemeenten die een beroep doen op art. 12 Fw.

Gemeentelijke herindeling en samenwerking

Na de grote herindelingen in Overijssel in 2001 is herindeling ook in 2014 niet aan de orde geweest. In 2012 hebben wel een aantal gemeenten besloten tot het vormen van een Gemeenschappelijke Regeling (GR) om zo de taken op het gebied van bedrijfsvoering samen uit te voeren. Dat zijn de GR Bestuursdienst Ommen-Hardenberg (BOH) door de gemeenten Ommen en Hardenberg en de GR Noaberkracht door de gemeenten Tubbergen en Dinkelland.

Daarnaast heeft de gemeente Losser in 2012 de samenwerking gezocht met buurgemeente Enschede op het gebied van bedrijfsvoering en publieksdienstverlening. De samenwerking is ondergebracht in de gemeenschappelijke regeling "Centrumregeling ambtelijke samenwerking Enschede-Losser", waarbij de gemeente Enschede functioneert als de centrumgemeente. De taken van Losser op genoemde gebieden worden op basis van dienstverleningsovereenkomsten uitgevoerd door personeel van Enschede.

De decentralisaties in het sociale domein hebben ertoe geleid dat gemeenten meer zijn gaan samenwerken op het gebied van inkoop door middel van bestuurlijke afspraken of door de oprichting van een bedrijfsvoeringsorganisatie. De achterliggende gedachte hierbij is dat een dergelijke samenwerking zal leiden tot de reductie van kosten.

Wij vragen uw aandacht voor de positie van de raad. Het op afstand zetten van taken naar Gemeenschappelijke Regelingen kan consequenties hebben voor haar invloed.

Begrotingsscans/herindelingscans

In 2014 zijn er geen gemeenten geweest die gebruik hebben gemaakt van de begrotingsscan. In het jaar 2015 zullen er drie begrotingsscans uitgevoerd worden.

Provincie Gelderland

Ontwikkeling van de financiële positie van de gemeenten

De provincie Gelderland heeft de afgelopen jaren steeds een achteruitgang geconstateerd in de financiële positie van de Gelderse gemeenten. Hoewel de in de eerste helft van 2014 vastgestelde

gemeentelijke jaarrekeningen 2013 redelijk positief waren, is dat sombere beeld niet veranderd. Toch heeft de provincie Gelderland, evenals vorig jaar, slechts twee gemeenten om financiële redenen onder het preventieve toezicht geplaatst. Hierbij heeft een rol gespeeld dat wij rondom de verkiezingen en de voorjaarsnota's onze "preventieve" inspanningen hebben opgevoerd.

Een aantal indicatoren, zoals de saldi van de meerjarenbegrotingen en de reservepositie, wijzen er op dat de financiële positie nog steeds achteruit gaat. Daarbij komen de toenemende risico's door de decentralisaties binnen het sociale domein. Een bijkomend probleem zijn in de komende jaren de (negatieve) effecten van de herverdeling van budgetten in het sociale domein. Een aantal Gelderse gemeenten van wie de financiële situatie al zorgelijk is, worden nog eens extra belast door forse tegenvallers als gevolg van het invoeren van nieuwe verdeelsystematieken. Eind 2014 hebben wij daarover onze zorg geuit bij de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Ca. 25% van de Gelderse gemeenten heeft geen sluitende begroting 2015. Deze gemeenten hebben echter, op de twee om financiële redenen preventieve gemeenten na, een sluitend meerjarenperspectief.

Wij constateren dat steeds meer Gelderse gemeenten (in 2015: 17 van de 54) voor het sluitend maken van de begroting een inkomstenraming hebben opgenomen voor precariorechten op ondergrondse leidingen/kabels. Hiervoor zijn of worden aanslagen opgelegd aan de nutsbedrijven. Inmiddels hebben begin 2015 nog meer Gelderse gemeenten besloten deze rechten vanaf 2016 te gaan heffen.

Van de gemeenten die wél een sluitende begroting 2015 hebben vastgesteld, heeft de helft in meerjarenperspectief nog tekorten. Hier liggen opgaven voor de gemeenteraad om in de komende periode nieuwe dekkingsmiddelen aan te wijzen. Daarbij lopen de gemeenten tegen de volgende zaken aan:

- Steeds meer gemeenten hebben een beperkt weerstandsvermogen. Daardoor is het niet meer verantwoord veel tijd te nemen voor het onderzoek naar en de (politieke) discussie over ombuigingen. Tijdelijke tekorten afdekken uit reserves zouden er voor zorgen dat het weerstandsvermogen onvoldoende wordt.
- De herverdeling van diverse sociale budgetten betekent voor veel Gelderse gemeenten dat, naast de al ingecalculerde bezuinigingsopdracht, nog extra zal moeten worden bezuinigd.
- Door de bezuinigingen in de afgelopen jaren wordt het zoekgebied voor verdere ombuigingen steeds meer beperkt.
- In de afgelopen jaren zijn forse verliezen genomen binnen de grondexploitatie. In Gelderland gaat het om € 750 miljoen in de periode 2010-2013. Het is lang niet zeker dat het einde hierin is bereikt. De gezamenlijke boekwaarden van de gronden die in eigendom zijn van Gelderse gemeenten bedraagt ruim € 1,6 miljard. Om dit op den duur terug te verdienen moeten gemeenten in de komende jaren ook nog een kleine € 2 miljard aan kosten maken en worden inkomsten (voornamelijk verkopen) verwacht tot een totaalbedrag van € 3,5 miljard.

Dit alles maakt dat de zorg over de financiën van de Gelderse gemeenten nog steeds groot blijft.

Decentralisaties

Over de financiële consequenties van de drie decentralisaties in het sociale domein is nog weinig te zeggen. Gemeenten hebben hun uitgavenramingen vooralsnog afgestemd op de te ontvangen bijdragen van het Rijk. Het budget is daarbij leidend. Ca 2/3 deel van de Gelderse gemeenten heeft risico's in beeld gebracht en deze gekwantificeerd.

Gemeenten onder preventief toezicht

In 2015 zijn de gemeenten Apeldoorn en Beuningen om financiële redenen onder het preventieve toezicht geplaatst. Dit is een continuering van de situatie van de afgelopen 3 jaar. Beide gemeenten

hebben een negatieve algemene reserve. Deze is de periode 2010-2011 ontstaan door noodzakelijke verliesnemingen binnen de grondexploitatie (beide) en een verlies op een groot zandwinningsproject (Beuningen). Voor beide gemeenten geldt dat de lijn die is ingezet naar herstel onverkort wordt doorgezet. Tegenvallers in de afgelopen periode, bijvoorbeeld door teruglopende rijksuitkeringen, worden met nieuw aangewezen middelen gedekt. Aan de bestaande ruimte voor het aflossen voor de tekorten wordt niet getornd.

De nieuwe gemeente Groesbeek (gevormd uit Groesbeek, Millingen aan de Rijn en Ubbergen) is om termijnredenen onder het preventieve toezicht geplaatst.

Artikel 12

Van de gemeente Millingen aan de Rijn is de artikel 12-status met ingang van 1 januari 2015 beëindigd. Gelderland kent in 2015 geen artikel 12-gemeenten meer.

Ontwikkeling belastingdruk

De belastingdruk is toegenomen met ca. 2,7% (2014: +/- 1,8%). Dit percentage is berekend op basis van de totale opbrengst van de onroerendzaakbelastingen, de reinigingsheffingen en de rioolrechten. Uitgesplitst naar de onderdelen die in de bepaling van dit percentage zijn meegenomen:

- Onroerend zaakbelastingen   +/- 3,5 % (2014: +/- 3,5%)
- Reinigingsheffing   +/- 0,8 % (2014: -/ 2,7%)
- Rioolheffingen   +/- 2,3 % (2014: +/- 3,0%)

Deze percentages liggen redelijk in de lijn van de afgelopen jaren, waar de ozb-opbrengst en de opbrengst rioolheffingen steeds met ca. 3% toenemen en de reinigingsheffingen redelijk constant blijven of soms zelfs iets dalen.

Gemeentelijke herindeling

Met ingang van 1 januari 2015 is de nieuwe gemeente Groesbeek gevormd, samengesteld uit de gemeenten Groesbeek, Millingen aan de Rijn en Ubbergen. De nieuwe gemeenteraad heeft besloten dat de gemeente vanaf 2016 de nieuwe gemeentenaam "Berg en Dal" zal dragen. Op dit moment zijn er geen concrete lopende herindelingstrajecten meer.

Begrotingsscans/herindelingsscans

In het afgelopen jaar zijn geen begrotingsscans of herindelingsscans opgesteld. Voor 2015 is ook nog geen begrotingsscan aangevraagd door een Gelderse gemeente.

Provincie Flevoland

Ontwikkeling van de financiële positie van de gemeenten

Flevoland kent een jonge historie en haar gemeenten vallen onder de noemer groeigemeenten. De gemeenten hebben geïnvesteerd in bouwgrond en kennen een actief grondbedrijf. De economische crisis is al een aantal jaar zichtbaar en leidt ook bij de gemeenten in Flevoland tot steeds verdergaande bezuinigingen. Alle gemeenten werken met bezuinigingsplannen. De projecten bij de grondbedrijven worden frequent aangepast naar aanleiding van voortschrijdend inzicht, waaronder de faseringen en de doorberekende rente. De 3 decentralisaties in het sociale domein zijn budget neutraal opgenomen in de begrotingen. Naar verwachting zal er sprake zijn van een verdere afname van baten sociaal domein als gevolg van de toepassing van objectieve verdeelmodellen (op basis van tussentijdse prognoses). De eerste signalen van een opleving van de woningmarkt doen zich voor, wat mogelijk een positief effect kan gaan hebben op het rendement van de grondexploitaties.

De (meerjaren)begrotingen 2015 – 2018 van de gemeenten zijn grotendeels gebaseerd op de september circulaire. Bij een deel van de gemeenten is de begroting 2015 weliswaar materieel in evenwicht, maar is het meerjarig perspectief onvoldoende in evenwicht. Deze gemeenten staan voor de uitdaging middels verdere bezuinigingen hierop in te spelen.

De verwachting is dat de gemeenten komende jaren een verdergaande druk op de exploitatie gaan ervaren. Hierbij speelt de overgang naar de objectieve verdeelmodellen sociaal domein en nog op te lossen taakstellingen in de begrotingen een voorname rol. Daarnaast is sprake van een onzekerheid wanneer en in welke mate de woning- en bedrijventerreinenmarkt zich gaat herstellen. Het is van belang dat de gemeenten, zo snel als dat mogelijk is, de beschikking krijgen over gegevens van de financiële gevolgen voor hun gemeente vanuit de objectieve verdeelmodellen sociaal domein.

Gemeenten onder preventief toezicht

In 2015 vallen, uitgaande van de huidige situatie, geen van de gemeenten onder preventief toezicht.

Artikel 12

In 2015 vallen geen van de gemeenten in Flevoland onder art 12 en zijn er geen aanvragen art 12 door de gemeenten ingediend.

Wel ontvangt de gemeente Lelystad de zogenaamde ICL-bijdrage via artikel 12 Fw ter compensatie van excessieve kosten die hun oorzaak hebben in de door het Rijk gekozen fysieke structuur van Lelystad (ruime opzet) én achterblijvend inwoneraantal. Evaluatie van deze bijdrage was gepland bij het bereiken 80.000 inwoners. Doordat dit langer duurt dan verwacht heeft de minister van BZK na bestuurlijk overleg met Lelystad besloten de evaluatie te vervroegen. Het evaluatieonderzoek is inmiddels van start gegaan. In 2016 zullen de gemeentefondsbeheerders over de onderzoeksresultaten en reacties daarop een besluit nemen.

Ontwikkeling belastingdruk

De meeste gemeenten hebben aandacht voor het kostendekkend maken van heffingen en leges (indien dat nog niet het geval is). Verder wordt behoudend omgegaan met verhogingen van de OZB, veelal gekoppeld aan de inhoud van het college programma.

Gemeentelijke herindeling

Geen van de gemeenten in Flevoland is bezig met een gemeentelijke herindeling.

Begrotingsscans/herindelingsscans

In 2015 zijn er vooralsnog geen gemeenten in Flevoland, die gebruik maken van een begrotingsscan.

Provincie Utrecht.

Ontwikkeling van de financiële positie van de gemeenten

De jaarlijkse toezichtbeslissing wordt vastgesteld met toepassing van het Beleidskader Financieel Toezicht 2014 van de provincie Utrecht.

Vanaf 2014 is voor de uitvoering van het financieel toezicht gewerkt met een nieuw beoordelingssysteem waarbij de uitgangspunten van het IBT zijn gehanteerd: risicogericht, proportioneel en het beperken van de toezicht last. Daardoor hebben in het jaar 2014 meerdere werkbezoeken plaatsgevonden bij de gemeenten waardoor financieel toezicht beter was aangesloten op de actuele financiële situatie bij de gemeenten. Bovendien bestuurlijk eerder kon worden geschakeld waardoor werd voorkomen dat gemeenten in een preventieve status terecht kwamen.

Het financiële beeld van de gemeenten is vooral dat vanaf 2015 noodzakelijk maakte dat er bezuinigingen en taakstellingen in de begrotingen werden doorgevoerd om tot een sluitende begroting te komen. De inkomsten en uitgaven voor het Sociaal Domein werd veelal budgettair neutraal ingeboekt en waarbij veel gemeenten voorzieningen hebben getroffen om eventuele tekorten in 2015 te kunnen opvangen.

In 2015 was sprake van 1 van de 26 gemeenten met een materieel begrotingstekort.

Deze gemeente (Amersfoort) is op financiële gronden onder preventief toezicht gesteld c.q. gehouden.

Het meerjarenperspectief t/m 2018 gaf bij een toenemend aantal gemeenten een verslechtering van de financiële positie te zien.

Slechts bij 6 van de 26 gemeenten was nog sprake van een structurele en reëel sluitende begroting voor alle jaren. Er wordt rekening gehouden met een toename van het aantal gemeenten onder preventief toezicht te stellen gemeenten in 2016.

Gemeenten onder preventief toezicht

De gemeente Amersfoort is op financiële gronden onder preventief toezicht gesteld.

Artikel 12

Geen enkele Utrechtse gemeente heeft een aanvraag ex artikel 12 van de Financiële Verhoudingswet ingediend.

Ontwikkeling belastingdruk

Concrete informatie over de ontwikkeling van de belastingdruk in 2015 bij de Utrechtse gemeenten is nog niet beschikbaar. De meeste Utrechtse gemeentebesturen hebben besloten de opbrengsten van de afvalstoffenheffing, rioolrecht en de onroerende zaakbelastingen trendmatig te verhogen.

Een beperkt aantal gemeenteraden heeft besloten de opbrengsten van de onroerende zaakbelastingen meer dan trendmatig verhogen. Een en ander was noodzakelijk om een sluitende begroting 2015 vast te kunnen stellen.

Gemeentelijke herindeling

Niet van toepassing.

Begrotingsscans/herindelingscans

Niet van toepassing.

Provincie Noord-Holland

Ontwikkeling van de financiële positie van de gemeenten

2014 was wederom een jaar waarin de meeste Noord-Hollandse gemeenten de nodige inspanningen hebben moeten leveren om een sluitend begrotingsbeeld te kunnen presenteren. De naweeën van de recessie eisen op diverse fronten toch nog steeds hun tol. Voor 2015 hebben – net als in 2014 - veel gemeenten aangestuurd op enkel een sluitende jaarbegroting. Slechts een enkele gemeente is erin geslaagd om ook een duurzaam financieel evenwicht neer te zetten. De grootste onzekere factor is die op het terrein van de grote decentralisaties (3 D's). Naar verwachting zullen 2015 en 2016 belangrijk jaren worden voor het verkrijgen van zicht op de gemeenten met langer blijvende lastige saneringsopgaven.

Gemeenten onder preventief toezicht

Voor 2015 geldt het preventieve toezicht op basis van de Gemeentewet voor de gemeente Muiden en voor Alkmaar (nieuw ontstaan per 1-1-15).

Artikel 12

Op dit moment doorloopt de gemeente Muiden een artikel 12 traject. Na jaren van geschil hebben de gemeente en KNSF Vastgoed nieuwe afspraken gemaakt over de invulling van het ruimtelijk ontwikkelproject De Krijgsman. De afspraken zijn vastgelegd in een vaststellingsovereenkomst, waarmee een langlopende geschil tussen partijen kon worden beëindigd en waarbij over en weer volledige en onherroepelijke kwijting wordt verleend.

De financiële consequenties van deze overeenkomst zijn voor Muiden echter niet te behappen zonder hulp van een andere overheid. Naar verwachting kan het onderzoek medio 2015 worden afgerond, zodat de fusie per 1-1-16 met de gemeenten Bussum en Naarden niet zal worden gestagneerd.

Andere onderzoeken zoals begrotings- of herindelingscans worden in Noord-Holland op dit moment niet uitgevoerd.

Gemeentelijke herindeling

In 2015 geldt voor een vijftal gemeenten het preventieve financiële toezicht van kracht op grond van de Wet algemene regels herindeling. Voor de gemeenten Bussum, Muiden, Naarden, Edam-Volendam en Zeevang toepassing gegeven aan artikel 21 van de Wet Algemene regels herindeling, waardoor bepaalde aangewezen besluiten, waaronder de begroting en de daarop betrekking hebbende wijzigingen, vooraf onze goedkeuring behoeven. Tot aan het moment van de feitelijke samenvoeging of het moment dat de Minister deze toezichtvorm beëindigd, blijft deze vorm van preventief financieel toezicht gelden.

Provincie Zuid-Holland

Ontwikkeling van de financiële positie van de gemeenten

De provincie Zuid-Holland monitort de situatie bij gemeenten permanent. Op basis van risicoanalyses/prognoses gedurende het gehele jaar wordt steeds een actueel oordeel gevormd over de ontwikkeling van de financiële positie.

Door een proactieve benadering, goed inzicht in de ontwikkelingen bij gemeenten, regelmatig ambtelijk en, waar nodig, bestuurlijk overleg is dit vormgegeven.

Bij de monitoring wordt gekeken naar de volgende elementen:

- de begrotingsonderzoeken 2014, inclusief meerjarenraming 2015-2017.
- de omvang en de risico's van door gemeenten ingezette ombuigingsopgaven.
- de inschatting vanuit financieel toezicht van de inspanningen die gemeenten moeten plegen om tot een sluitende begroting 2014 en/of meerjarenraming 2015-2017 te komen.
- structurele doorwerking van een eventueel jaarrekeningtekort 2013.
- de uitwerking van de kadernota's en bestuursrapportages van gemeenten.

Dit vormt een belangrijke basis om te bepalen welke gemeenten extra aandacht behoeven in de vorm van bestuurlijk of ambtelijk overleg. Hiermee wordt getracht te voorkomen dat gemeenten in een uitzichtloze financiële situatie geraken.

Alle gemeenteraden van de Zuid-Hollandse gemeenten hebben in het derde kwartaal een brief gehad waarin Zuid-Holland de uitkomsten van ons onderzoek naar hun jaarrekening 2013 heeft gedeeld.

Uit dit onderzoek is naar voren gekomen dat 4 gemeenten geen 'materieel evenwicht' in de jaarrekening 2013 hebben. Daar waar dit speelt, hebben Zuid-Holland de betreffende gemeente gesommeerd om adequate maatregelen te treffen zodat de structurele tekorten bij de begroting 2015 opgelost zijn.

Overigens is het materieel niet in evenwicht zijn van de jaarrekening 2013 vanaf 2014 op grond van artikel 203 van de Gemeentewet geen reden meer om een gemeente onder preventief toezicht te stellen. Het is wel een indicatie dat er geen sprake is van begrotingsevenwicht. Daarom wordt een eventueel geconstateerd tekort is door Zuid-Holland betrokken bij het begrotings-onderzoek 2015. Daaruit bleek dat deze 4 gemeenten een begroting 2015 danwel een meerjarenraming 2016-2018 hebben die wel structureel en reëel in evenwicht is.

Bij de beoordeling van de begroting 2015 is bij 11 gemeenten vastgesteld dat er geen sprake is van een structureel en reëel evenwicht. Bij 9 van deze gemeenten is gebleken dat dit evenwicht alsnog in de meerjarenraming tot stand komt. Voor 2 gemeenten (Lansingerland en Delft) geldt dat dit evenwicht ook in de meerjarenraming niet wordt hersteld.

Het totaalbeeld kan als volgt worden weergegeven:

Meerjarenraming	2016	2017	2018
Aantal gemeentebegrotingen structureel & reëel evenwicht	46	45	41
Aantal gemeentebegrotingen niet structureel & reëel evenwicht	12	13	17
Totaal	58	58	58
% niet structureel & reëel evenwicht	20,7%	22,4%	29,3%

Het meerjarig perspectief is ten opzichte van de vorige meerjarenbegroting (2015-2017) sterk verbeterd. Dit wijst erop dat gemeenten een sterke vooruitgang hebben behaald met het concreet doorvoeren van bezuinigingen. Desalniettemin moet 28% van de gemeenten nog bezuinigingen doorvoeren om ook op de langere termijn het begrotingsevenwicht te handhaven.

Gemeenten onder preventief toezicht

Voor het jaar 2015 staan de volgende Zuid-Hollandse gemeenten onder preventief toezicht:

- Delft: ontbrekend structureel en reëel begrotingsevenwicht
- Lansingerland: ontbrekend structureel en reëel begrotingsevenwicht
- Krimpenerwaard: termijnoverschrijding
- Nissewaard: termijnoverschrijding

Per 1 januari 2015 zijn de gemeenten Nissewaard en Krimpenerwaard ontstaan. Voor deze gemeenten was het dus niet mogelijk was om tijdig (vóór 15 november 2014) een vastgestelde begroting in te dienen. Daardoor zijn deze gemeenten op grond van termijnoverschrijding onder preventief toezicht geplaatst.

Artikel 12

In Zuid-Holland zijn er geen gemeenten waarvoor de artikel 12-status geldt danwel een de aanvraag tot deze status is ingediend.

Ontwikkeling belastingdruk

Met het licht op toekomstige ontwikkelingen zoals de kosten van de decentralisaties wil Zuid-Holland gemeenten nu en in de toekomst beter volgen voor wat betreft de hoogte van de eigen inkomsten. Daartoe heeft Zuid-Holland in kaart gebracht wat de gemiddelde woonlastendruk per huishouden is. Ook is in kaart gebracht hoe de woonlastendruk zich in 2015 ontwikkelt ten opzichte van 2014.

Bij de bepaling van de woonlastendruk is uitgegaan van de drie belangrijkste gemeentelijke heffingen, te weten de OZB, de afvalstoffenheffing en de rioolheffing. Voor de OZB is Zuid-Holland uitgegaan van de tarieven die gelden voor de eigenaren van woningen. Bij de afvalstoffenheffing en de rioolheffing zijn de tarieven voor meerpersoonshuishoudens (> 1 persoon) gehanteerd.

De gemiddelde woonlastendruk in Zuid-Holland bedraagt voor 2015 € 760,83 (2014: € 742,56). Daarmee is de gemiddelde stijging van de woonlastendruk in Zuid-Holland 2,46%.

Gemeentelijke herindeling

Zoals hiervoor aangegeven zijn per 1 januari 2015 de gemeenten Nissewaard en Krimpenerwaard ontstaan. Voor de voorgangers van deze gemeenten gold in 2014 het arhi-toezicht.

Begrotingsscans/herindelingsscans

In 2014 is de begrotingsscan voor de gemeente Delft gestart. Het totstandkomingsproces hiervan loopt nog door te mei 2015.

Provincie Noord-Brabant

Ontwikkeling van de financiële positie van de gemeenten

De begrotingen van de Brabantse gemeenten zijn onderzocht volgens de methode van risicogericht en proportioneel financieel toezicht. Bij deze methode wordt op basis van een risicoprofiel en een beperkt onderzoek van de begroting (scan) bepaald welke gemeenten meer diepgaand onderzocht worden (risicovolle gemeenten) en voor welke gemeenten verder onderzoek achterwege blijft (risico-arme gemeenten).

Wij kunnen de volgende cijfers presenteren. 35 van de 66 gemeenten hebben een structureel en reëel sluitende begroting 2015. Bij 25 gemeenten is de vorm van toezicht bepaald op basis van structureel en reëel evenwicht in het laatste jaar van de meerjarenraming. Bij 5 gemeenten was er naar ons oordeel sprake van een niet structureel en reëel sluitende (meerjaren)begroting 2015 - 2018. Na overleg met deze gemeenten heeft er nog aanvullende besluitvorming plaatsgevonden, waardoor wij alsnog van oordeel waren dat er sprake was van een structureel en reëel sluitende (meerjaren)begroting. Tot slot is het preventief toezicht van 1 gemeente gehandhaafd.

Vorig jaar viel het op dat er slechts 3 gemeenten waren waarbij de vorm van toezicht bepaald is op basis van een structureel en reëel sluitende meerjarenraming. Bij de begroting 2015 is inderdaad bevestigd, dat er vorig jaar sprake was van een trendbreuk. Met 25 gemeenten zitten we weer (met een lichte stijging) ongeveer op het niveau van de begroting 2013. In 2013 waren er namelijk 22 gemeenten waarbij de vorm van toezicht werd bepaald op basis van een structureel en reëel sluitende meerjarenraming.

Vorig jaar waren er nog 2 gemeenten die onder preventief toezicht vielen op basis van financiële redenen, namelijk een negatieve algemene reserve. De gemeente Nuenen heeft inmiddels weer een positieve algemene reserve, met overigens nog onvoldoende weerstandscapaciteit, zodat voor die gemeente het preventief toezicht is komen te vervallen. Dat lijkt een positieve ontwikkeling. Daarbij wordt echter aangetekend, dat we met 5 gemeenten een traject van preventief toezicht hebben doorlopen. Zonder aanvullende besluitvorming hadden deze gemeenten ook onder preventief toezicht gekomen. Het aantal van 5 gemeenten waarmee we een traject van preventief toezicht hebben doorlopen, betekent een stijging ten opzichte van 2014.

Om de begrotingen sluitend te krijgen voeren de gemeenten (forse) bezuinigingen door. Deze bezuinigingen hebben vooral betrekking op:

- Verlagen van subsidies.
- Inkrimpen personeelsformatie en/of ambtelijke samenwerking cq fusie.
- Verlaging van het kwaliteitsniveau bij onderhoud kapitaalgoederen.
- Prijsstijgingen niet (geheel) verwerken in de (meerjaren)begroting.
- Weinig nieuw beleid, wel worden er herinvesteringen geraamd.
- Verkoop van bezittingen.
- Bezuinigingen worden opgelegd aan gemeenschappelijke regelingen.

De grootste verliezen bouwgrondexploitatie lijken op basis van de jaarrekening 2013 en de begroting 2015 achter ons te liggen.

Wel valt op dat over het geheel gezien het weerstandsvermogen afneemt. Gezien de grote beleidsvrijheid van gemeenten hoe het weerstandsvermogen bepaald kan worden, kunnen daar geen harde conclusies aan verbonden worden. Er zijn namelijk genoeg gemeenten die het weerstandsvermogen ook nog eens 'oppoetsen' met bijvoorbeeld stille reserves waarvan het niet altijd duidelijk is of deze stille reserves ook daadwerkelijk (onmiddellijk) verkocht kunnen worden. Een uniforme definitie wat onder weerstandsvermogen valt zou heel verhelderend zijn.

De financiële gevolgen van de invoering van de drie decentralisaties zijn nagenoeg bij alle gemeenten budgettair neutraal verwerkt in de (meerjaren)begroting.

Gemeenten onder preventief toezicht

De gemeente Gemert-Bakel valt voor het begrotingsjaar 2015 onder preventief toezicht wegens financiële redenen en wegens termijnoverschrijding. De gemeente heeft een negatieve algemene reserve die in maximaal 10 jaar wordt gesaneerd. Gemert-Bakel heeft de begroting 2015 pas op 22 december 2014 ingezonden waardoor de begroting nog niet door ons is beoordeeld.

De gemeenten Schijndel, Sint-Oedenrode en Veghel vallen voor het begrotingsjaar 2015 onder preventief toezicht op basis van de Wet arhi. De drie gemeenten hebben op 27 november 2014 een herindelingsontwerp vastgesteld om per 1 januari 2017 de nieuwe gemeente Meierijstad te vormen.

Artikel 12

Geen enkele gemeente in Noord-Brabant valt onder artikel 12. Er zijn ook geen nieuwe artikel 12-aanvragen ingediend.

Ontwikkeling belastingdruk

De ontwikkeling van de lastendruk is in Noord-Brabant geen onderwerp bij het (beperkte) risicogericht onderzoek van de begroting. Daarom hebben wij geen volledig beeld meer van de ontwikkeling van de belastingdruk en kunnen wij dus geen cijfers weergeven. Wij wensen overigens wel inzicht te krijgen in de ontwikkeling van de belastingdruk in Noord-Brabant, maar wachten daarvoor op de 'Atlas van de lokale lasten' die het COELO jaarlijks in maart/april publiceert.

In Noord-Brabant hebben we bij de begroting 2015 waargenomen, dat over het algemeen terughoudend is omgegaan met het verhogen van de OZB. Bij slechts een gering aantal gemeenten is sprake van een forse OZB-verhoging. Bij een grote meerderheid van de gemeenten zijn de stijgingen relatief gering en wordt de macronorm OZB niet overschreden.

Gemeentelijke herindeling

Per 1 januari 2015 is de gemeente Maasdonk gesplitst en verdeeld over de gemeenten 's-Hertogenbosch en Oss. Per 1 januari 2015 zijn er nog 66 gemeenten in onze provincie. De gemeenten Schijndel, Sint-Oedenrode en Veghel hebben een herindelingstraject opgestart om per 1 januari 2017 te komen tot de nieuwe gemeente Meierijstad. Op dit moment lopen er verder geen concrete herindelingstrajecten. Wel worden diverse verkenningen uitgevoerd.

Begrotingsscans/herindelingsscans

Er zijn op dit moment geen aanvragen voor een begrotingsscan of een herindelingsscan.

Provincie Zeeland

Ontwikkeling van de financiële positie van de gemeenten

Alle dit jaar nieuw aangetreden gemeentebesturen hebben forse meerjarige bezuinigingen en/of bezuinigingsstaakstellingen in de (meerjaren) begrotingen opgenomen. Bovenop de reeds eerder genomen meerjarige bezuinigingstaakstellingen heeft dit tot gevolg dat de 'rek' uit de begrotingen is. De baten en lasten van de gedecentraliseerde taken in het sociale domein zijn veelal budgettair neutraal in de begrotingen opgenomen. Een enkele gemeente heeft een reserve gevormd voor incidentele tegenvallers. Omdat zowel voor de gemeenten als de toezichthouder nog onduidelijk is hoe het gemeentelijk beleid ten aanzien van de nieuwe WMO-taken, de Participatiewet en de Jeugdhulp de komende jaren financieel gaat uitpakken zal duidelijk zijn dat dit de komende jaren een risicofactor van belang is. De financiële monitoring van de decentralisaties staat tezamen met de grondexploitaties hoog op de agenda.

Bij de gemeente Vlissingen en Middelburg is de grondproblematiek (mede) verantwoordelijk voor de financiële problemen. Verder hebben alle Zeeuwse gemeenten te maken met de tegenvallende en wellicht geheel wegvallende dividendinkomsten van Delta N.V. ad afgerond € 50,- per inwoner. Samenvatting onderzoek naar structureel en reëel in evenwicht, en als dat niet het geval is: of in de meerjarenraming aannemelijk gemaakt dat dit evenwicht in 2018 uiterlijk tot stand zal worden gebracht.

Structureel en reëel sluitende begroting 2015:

Goes, Hulst, Noord-Beveland, Reimerswaal, Tholen en Veere.

Geen structureel en reëel sluitende begroting 2015, maar wel sluitend in 2016

Terneuzen, Schouwen-Duiveland, Sluis

Geen structureel en reëel sluitende begroting 2015, maar wel sluitend in 2017

Borsele

Geen structureel en reëel sluitende begroting 2015 en in de meerjarenraming nog niet voldoende aannemelijk gemaakt dat dit evenwicht in 2018 uiterlijk tot stand zal worden gebracht.

Kapelle, Middelburg en Vlissingen

De 10 eerst genoemde gemeenten vallen onder repressief toezicht, de gemeenten Kapelle, Middelburg en Vlissingen zijn onder preventief toezicht geplaatst. De financiële positie van Vlissingen gemeente heeft zich het afgelopen jaar zodanig ontwikkeld dat de raad heeft besloten om voor 2015 een artikel 12-aanvraag in te dienen.

De begroting van de gemeente Kapelle is inmiddels goedgekeurd. Het preventieve toezicht op Kapelle kan in de loop van 2015 kan worden opgeheven als de gemeenteraad in het voorjaar 2015 de benodigde structurele ombuigingsmaatregelen vaststelt.

De begroting van Middelburg komt voor goedkeuring in aanmerking zodra de raad dekkingsmiddelen voor de tekorten 2015 en 2016 heeft aangewezen én het proces heeft vastgesteld om te komen tot

structurele dekking van de tekorten. Ook hier geldt dat het preventieve toezicht pas kan worden opgeheven als de raad adequate ombuigingsmaatregelen heeft getroffen.

Gemeenten onder preventief toezicht

De gemeenten Kapelle, Middelburg en Vlissingen staan onder preventief toezicht.

Artikel 12

De gemeente Vlissingen heeft voor het begrotingsjaar 2015 een aanvraag ex artikel 12 van de Financiële Verhoudingswet ingediend.

Ontwikkeling belastingdruk

In de bestuursafspraken 2011 – 2015 is opgenomen dat het Rijk en de medeoverheden streven naar zo veel mogelijk transparantie over de ontwikkeling van lokale lasten. Daarom hanteren zij gezamenlijk een uniforme monitor van een gezaghebbende instantie die als leidend wordt bestempeld. Hierom en gelet op het feit dat permanente monitoring van belastingtarieven niet meer past in ons systeem van risicogericht toezicht hebben wij geen met cijfers onderbouwd beeld van de ontwikkeling van de belastingdruk. Bij ons bestaat de indruk dat de lastenstijging in het algemeen beperkt blijft tot het inflatiepercentage. Een enkele Zeeuwse gemeente heeft de tarieven extra verhoogd.

Gemeentelijke herindeling

Niet van toepassing.

Begrotingsscans/herindelingscans

Er zijn voor 2015 geen scans gepland. In 2014 is er een begrotingsscan Vlissingen uitgebracht.

Provincie Limburg

Ontwikkeling van de financiële positie van de gemeenten

Het financiële beeld dat uit de begroting 2015 en de meerjarenraming 2016-2018 van de Limburgse gemeenten naar boven komt, is slechter dan de afgelopen jaren.

Van tevoren was bekend dat 2015 een financieel moeilijk jaar zou worden. Veel en grote uitnames uit het gemeentefonds worden in 2015 van kracht. Daarnaast hebben veel gemeenten vorig jaar er ook nog van afgezien besluiten te nemen over de dekking van de tekorten die hierdoor ontstaan. De nieuwe colleges en raden hebben hier bij de vaststelling van de begroting 2015 dekking voor moeten aanwijzen. Een aantal gemeenten is er niet in geslaagd de begroting 2015 structureel sluitend te krijgen. Van de meerjarenraming 2016-2018 zijn ook vaak één of meer jaren niet structureel in evenwicht. Toch hebben nagenoeg alle gemeenten uitgebreide ombuigingsmaatregelen genomen.

Uiteindelijk voldoen toch alle gemeenten aan de criteria in de Gemeentewet voor het lichte, repressieve toezicht. Bij enkele gemeenten is dat te danken aan het feit dat of 2015 of 2018 structureel en reëel in evenwicht is. De meeste gemeenten hebben meer of alle jaren structureel en reëel sluitend gekregen. Ondanks deze (schijnbaar) positieve conclusie is er wel degelijk sprake van grote financiële problemen.

De financiële achteruitgang baart extra zorgen doordat alle gemeenten vanaf 2015 ook te maken krijgen met een sterke toename van de risico's. Het gaat daarbij vooral om risico's rond de drie grote decentralisaties (de 3 d's), waar de gemeenten vanaf 2015 voor verantwoordelijk zijn. De 3 d's hebben bij de begroting 2015 en de meerjarenraming 2016-2018 echter niet of nauwelijks de grote financiële moeilijkheden die wij hiervoor hebben genoemd, veroorzaakt. Gemeenten gaan er meestal namelijk

nog steeds vanuit dat de 3 d's met de van het Rijk daarvoor ontvangen gelden worden uitgevoerd. Of dit haalbaar is, is één van de nieuwe risico's van de gemeenten.

Bij de dekkingsmaatregelen is beperkt gebruik gemaakt van de mogelijkheid om de lokale heffingen te verhogen. Daardoor ontwikkelt de gemeentelijke lastendruk zich gematigd.

2015 is het eerste volledige jaar van de nieuwe colleges en daarom zien we ondanks de financiële moeilijkheden dat veel gemeenten toch nadrukkelijk ook ruimte voor nieuw beleid hebben gemaakt.

De nog steeds ruime reservepositie, ontstaan na de verkoop van de Essentaandelen, heeft ook nu geholpen om incidentele wensen en problemen op te lossen.

We hebben ook gekeken naar de grondexploitatie en de risico's daarvan voor de gemeenten. De meeste Limburgse gemeenten voeren een passief grondbeleid en lopen beperkte risico's. De Limburgse gemeenten die een actief grondbeleid hebben, lopen op dit moment risico's door de vertraging in de gronduitgifte. Deze gemeenten zijn alert en hebben al maatregelen getroffen door voorzieningen te vormen en gronden af te waarderen. Het probleem is intussen wel zo groot dat voor enkele gemeenten bij dit soort maatregelen er te weinig gerealiseerde winsten of grondreserves zijn, zodat de algemene reserve of de gewone exploitatie bijdragen moeten gaan leveren. Of Greenpark voor de deelnemende gemeenten nog problemen gaat opleveren, is pas vast te stellen na ontvangst van de begroting 2015 van Greenpark.

Ook het risico van de grondexploitaties hebben we in ons oordeel betrokken.

Algemene conclusie op dit moment is dat het financiële beeld van de Limburgse gemeenten bij de begroting 2015 duidelijk slechter geworden is. Ook de meerjarenraming 2016-2018 laat bij tal van gemeenten nog forse tekorten zien die nog met nieuwe ombuigingen in de komende jaren moeten worden afgedekt. Vanaf 2015 worden de decentralisaties doorgevoerd. Dit is een complexe opgave voor gemeenten met grote risico's, ook financieel. Deze risico's zitten nog niet in de meest recente financiële uitkomsten, omdat gemeenten bij de 3 d's tot nu toe veelal uitgaan van een budgetneutrale uitvoering.

Sinds 2005 hebben we in Limburg gemeenten die meerjarig repressief toezicht krijgen als een door ons uitgevoerd verdiepingsonderzoek bij die gemeente dat mogelijk maakt. Dat repressief toezicht geldt in principe voor vier jaar. Het kan echter door Gedeputeerde Staten worden herroepen als de gemeente in die periode grote financiële problemen krijgt. Alle Limburgse gemeenten hebben intussen twee keer een verdiepingsonderzoek gehad en we starten in 2015 met een nieuwe ronde onderzoeken. Er zijn nu 14 gemeenten die een meerjarige uitspraak hebben die tot na 2015 doorloopt. Gedeputeerde Staten hebben beoordeeld of deze meerjarige uitspraken in stand kunnen blijven. Naar aanleiding van deze beoordeling hebben Gedeputeerde Staten besloten de meerjarige uitspraken voor Eijsden-Margraten, Meerssen, Nederweert, Nuth, Roerdalen en Weert in te trekken.

Gemeenten onder preventief toezicht

Er vallen voor 2015 geen gemeenten onder het preventieve toezicht.

Artikel 12

Geen enkele Limburgse gemeente krijgt artikel 12-steun en er zijn ook geen verzoeken voor artikel 12-steun ingediend.

Ontwikkeling belastingdruk

Zoals al onder 1 vermeld is de ontwikkeling van de belastingdruk 2015 bij de Limburgse gemeenten gematigd.

Gemeentelijke herindeling

Er zijn op dit moment geen Limburgse gemeenten betrokken bij een herindeling.

Begrotingsscans/herindelingsscans

Er zijn op dit moment geen Limburgse gemeenten betrokken bij begrotingsscans of herindelingsscans.